

УДК 37.013:130.123.4

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-8(346)-2-293-301

Павлова Олена Геннадіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Харків, Україна.
elen.pavlova@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4014-7440>

РОЗВИТОК АКСІОСФЕРИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ДІАЛОГОВОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сучасний розвиток системи освіти, її змістове наповнення, якість та результативність навчального процесу, стиль та настрої взаємовідносин його суб'єктів, ступінь їхньої пізнавальної активності, рівень вмотивованості, інтелектуального та культурного зростання зумовлені насамперед ціннісними настановами учасників освітнього процесу. Важливо відзначити, що носієм та транслятором цінностей є педагог, одним із професійних обов'язків якого – виховання підростаючого покоління, залучення учнів до морально-етичного, національного та загальнолюдського досвіду. Відповідно, професійна підготовка майбутніх учителів безперечно має включати цілеспрямоване формування системи внутрішніх, емоційно освоєних цінностей, які допоможуть їм упоратися зі складними соціокультурними проблемами майбутньої професійної діяльності.

Проблема формування аксіосфери майбутнього педагога досліджується в площині багатьох наук, зокрема психології та педагогіки, їй присвятили свої дослідження такі учені, як Г. Андрюніна, В. Андрущенко, С. Бадер, О. Горбатова, С. Гусаківська, О. Здравомислов, Т. Калюжна, О. Лисенко, О. Мурзіна, О. Падалка, М. Титма та інші. Дослідниками виявлено, обґрунтовано та запропоновано широкий спектр форм та методів роботи у підготовці майбутніх фахівців, практично відпрацьовано відповідні методики формування та розвитку ціннісної сфери особистості. Проте, вважаємо недостатньо вивченим один із перспективних аспектів вирішення означеної проблематики, а саме діалоговий простір як зона формування аксіосфери майбутнього педагога. Діалог має широкі можливості щодо обміну цінностями між суб'єктами освітнього процесу, у діалозі народжуються сенс, який

поступово трансформуються в ціннісно-сміслові орієнтації особистості педагога.

Мета публікації полягає у дослідженні діалогового простору освіти як середовища становлення й удосконалення аксіологічної сфери майбутнього педагога, що відповідає актуальним світоглядним, соціальним, економічним, технологічним та іншим сучасним прогресивним тенденціям.

Освіта – це соціокультурний феномен, що включає систему цінностей. Тому, розробка аксіологічної системи та пошук активних педагогічних технологій формування й розвитку її компонентів у майбутніх учителів є необхідними кроками на шляху вдосконалення сфери професійної педагогічної освіти, розробки стратегії та тактики її розвитку (Андрущенко, 2017, с. 37). У цьому процесі важливе врахування історичності аксіологічних орієнтирів, їх здатності відтворюватися на кожному наступному рівні розвитку цивілізації у новому смисловому навантаженні.

«Аксіологія (від грец. *аксія* – цінність) – наука про цінності, вчення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їхній зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини»([Євтодрук, 2014, с. 12). Центральне поняття аксіології – це цінності, які розглядають не тільки як властивість чи явище, а й їх відтворення та реалізацію в культурі особистості (аналіз ієрархії життєво-професійних цінностей, їх роль у процесі розвитку і саморозвитку особистості).

Ідеї аксіології розроблялися протягом багатьох десятиліть у дослідженнях представників різних філософських шкіл. У основі педагогічної аксіології як науки про цінності освіти лежить конкретна педагогічна інтерпретація найважливіших функцій, які реалізують цінності у житті людини та суспільства.

По-перше, цінність служить основою та фундаментом будь-якої людської культури, у тому числі й педагогічної, визначаючи її основні соціальні та індивідуально-особистісні орієнтири, надаючи стійкості особистості педагога та вихованця, визначаючи принципи їхньої взаємодія, та поведінки, спрямовуючи інтереси й потреби, регулюючи мотиваційну сферу в системі освіти (Павлова, 2019).

По-друге, це реальна перетворююча сила, що підносить об'єктивну гідність людини, що робить її суб'єктом більш універсальної діяльності. Так, знання, яке розглядається поза аксіологічним контекстом, перетворюється на безособову інформацію, втрачає свою виховну функцію, веде до втрати морально-духовної відповідальності особи за сформований у в неї світогляд. Це, у свою чергу, спустошує саму людину, що позбавляє її перспективи, закриває шлях до збагачення її внутрішнього світу (Павлова, 2019).

По-третє, цінність – це критерій досконалості; вона забезпечує необхідними засобами оцінно-орієнтаційний бік діяльності особистості,

тим самим дозволяючи людині повноцінно здійснити свій життєвий вибір, що і є зрештою основою виховання (Павлова, 2019).

Аксіологічна характеристика професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів в закладах вищої освіти багато в чому залежить від соціально-культурних умов розвитку суспільства, тих цінностей-орієнтирів, які є актуально-пріоритетними та складають основу педагогічного світогляду. Загально відомо, що ідеали і цінності, які сформовані у особистості вчителя, він транслює своїм вихованцям. Як результат, ціннісні орієнтації вчителя будуть переважати в свідомості його учнів, і як наслідок, і в суспільній свідомості (Павлоава, 2020).

Система цінностей педагога – це його внутрішній світ, що виникає переважно як наслідок процесу професійно-педагогічної підготовки у закладі вищої освіти. У структурі професійно-педагогічної підготовки вчителя цінності займають особливе місце, бо вони є основою, на яку спираються всі інші компоненти системи. Цінності тут – це духовні феномени, які мають особистісний сенс і виступають орієнтирами людської поведінки та формування життєвих і професійних установок здобувачів освіти, майбутніх вчителів-вихователів підростаючого покоління.

Говорячи про формування ціннісного ставлення до своєї майбутньої професії, можна звернутися на думку В.А. Сластьоніна, якій пише таке: «...педагогічні цінності – це її особливості, які дозволяють як задовольняти потреби педагога, а й служать орієнтирами його соціальної та професійної активності, спрямованої на досягнення гуманістичних цілей. Педагогічними цінностями є норми, що регламентують педагогічну діяльність та виступають як пізнавальна та діюча система, яка служить сполучною ланкою між суспільним світоглядом у галузі освіти та діяльністю педагога» (Сластьонін, 2003, с. 8).

Як свідчить В.А. Сластенін, педагогічні цінності розрізняються за рівнем свого існування, який може стати основою їхньої класифікації. Автор виділяє соціально-педагогічні, групові та особистісно-педагогічні цінності (Сластьонін, 2003).

У сучасному освітньому просторі представлені змістовні характеристики діяльності, її ціннісні домінанти та система відносин між суб'єктами освіти. Розглядаючи означений простір як контекст, і як інструмент освітнього процесу варто відзначити його аксіологічно-смысловий потенціал, який посилюється за мови наявності діалогового простору, у центрі якого знаходиться діалог як унікальна системоутворююча складова.

Адже діалог, забезпечуючи взаємодію суб'єктів освітнього процесу закладів вищої освіти, надає здобувачам можливість обміну світосприйняттям, світоглядом, сенсом та цінностями.

В умовах діалогічного (діалог викладачів та здобувачів освіти, адміністрації з органами студентського самоврядування, вищої школи з громадськістю тощо) культурно-освітнього простору закладу вищої

освіти результативність формування та розвитку цінностей та ціннісних орієнтацій стрімко зростає. З цього приводу слушною стає думка В. Андрущенко, про те, що ціннісна дискусія (комплексна комунікативна подія, діалог) – це сутнісна характеристика освіти. Розвиваючи цю думку, автор підкреслює, що освіта в будь-якому суспільстві завжди розгортається як ціннісна дискусія особистості (учня, здобувача освіти) та суспільства (вчителя, викладача) з приводу істини та хиби, добра і зла, красивого та потворного, справедливого та несправедливого, наявного та належного. Через дискусію особистість опановує знаннями, культурою та досвідом, навичками та вміннями, формує свою особисту наукову картину світу, світогляд, формує власне розуміння філософії життя, входить до нього як людина, особистість та громадянин (Андрущенко, 2008, с. 3).

Вчений М. Бахтін, досліджуючи феномен діалогу, представляв його як «карнавал світовідчуття» і визначав як дію, під час якої здійснюється пізнання. Дослідник звертав увагу на унікальність діалогу: «Немає ні першого, ні останнього слова і немає меж діалогічного контексту (він йде у безмежне минуле та у безмежне майбутнє)» (Асташова, 2018, с. 37).

Професор Р. Вегеріф, розробник філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних основ освітніх технологій ХХІ-го століття, досліджуючи сутність діалогічного стверджував, що в сучасних умовах можна використовувати діалог як засіб для завершення побудови знань або побудови самобутності (Вегеріф, 2015).

На думку дослідника, використання діалогу як освітньої інноваційної технології сприяє розвитку гнучкого мислення та опанування такими навичкам, як творчість та комунікація. Особливу роль діалог відіграє в процесі онлайн-навчання, що вимагає відкритості та чуйності до інших, внаслідок чого виникає особлива стійка атмосфера доброзичливості та успіху в освітньому мережевому співтоваристві (Вегеріф, 2015).

Дослідник П. Фрейре, який бачив у діалогічних відносинах між педагогом та вихованцем інструмент перетворення освітньої дійсності, критикує механістичну передачу системи цінностей. За такого підходу, вважає автор, вихованець – це керований об'єкт, який отримує знання та уявлення про життя, але не усвідомлює і не засвоює їх, що згубно позначається на розвитку власних суджень, світосприйняття та формування власної системи цінностей (Фрейре, 2005).

В освітньому просторі важливого значення набувають дії та поведінка всіх суб'єктів освіти, але в першу чергу – вчителя, який покликаний бути центром, організатором, натхненником та координатором освітнього процесу, а найголовніше – носієм ціннісних орієнтацій, що транслюються учням. Для цього педагог повинен сам мати розвинену аксіосферу, яку потрібно цілеспрямовано формувати в

процесі професійної підготовки майбутнього вчителя як систему внутрішніх, емоційно освоєних суб'єктом орієнтирів його діяльності.

Відомо, що цінності, прийняті у системі освіти, окреслюють параметри її розвитку та відносин між її суб'єктами, що впливає на ступінь їх ініціативності у вирішенні інноваційних проблем, пошуку нових цілей навчання, забезпечують їх інтелектуальне та культурне зростання за умови наявності вибору, обліку різних підходів до організації життєдіяльності суб'єктів освіти та особливостей саморозвитку особистості. Відповідно, ефективність формування та розвиток цінностей та ціннісних орієнтацій суб'єктів освітнього процесу підвищується за умов діалогічності простору професійної педагогічної освіти (Асташова, 2018).

Створення такого простору, який формує аксіосферу педагога, допоможе вирішити питання якості освіти, реалізувати інтелектуальний, духовний та творчий потенціал особистості за допомогою побудови індивідуальної траєкторії розвитку суб'єкта освітнього процесу; забезпечити активну взаємодію рівноправних суб'єктів, відкритість їх для нового досвіду, розуміння ними сенсу життя та можливих варіантів самовираження особи; і, нарешті, створити умови для вільного, повноцінного залучення до гуманістичної системи цінностей, не порушуючи природи освітньої діяльності.

У своїх дослідженнях С. Бадер зазначає, що саме процес діалогу дозволяє здобувачу освіти співвідносити власну систему цінностей із загальнолюдськими, національними, професійно-педагогічними цінностями, а також ціннісними орієнтаціями кожного із викладачів тощо. За умови означеного співвідношення у майбутнього педагога розгортається процес ціннісної інтеріоризації, точніше формування та трансформація власних ціннісних орієнтацій (Бадер, 2020).

Діалоговий простір освіти – це спеціально сконструйований контекст розвитку особистості майбутнього вчителя, у якому суб'єктивно задається безліч відносин та зв'язків, що є умовами для розвитку аксіосфери майбутнього педагога. Такий простір передбачає звернення до стратегічних перспектив освіти: розвитку соціальної співпраці, міжособистісних та міжгрупових відносин, використання потенціалу педагогічної миротворчості, організації духовно-морального виховання дітей, як загальнонаціональний пріоритет (Борисенко, 2015).

Створення діалогового простору педагогічної освіти дає унікальну можливість активізації аксіосфери майбутнього вчителя, становлення та розвиток якої дозволить збудувати освітній процес як світ культури та систему творчої реалізації спільної діяльності.

Представлені у цій статті матеріали можуть бути основою для продовження досліджень: визначення конкретних цілей та завдань формування діалогового простору освіти; стимулювання мотивів педагогічної діяльності.

Список використаної літератури

1. **Андрущенко В. А.,** Андрущенко Т. В., Савельєв В. Л. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний. Київ : «МП Леся», 2017. 464 с.
2. **Андрищенко В. А.** Ціннісний дискурс в освіті. *Вища освіта України*. 2008. № 1 (28). С. 3–5.
3. **Асташова Н. А.,** Бондырева С. К., Сманцер А. П. Развитие аксиосферы будущего педагога в диалоговом пространстве современного образования. *Образование и наука*. 2018. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-aksiosfery-buduschego-pedagoga-v-dialogovom-prostranstve-sovremennogo-obrazovaniya> (дата звернення: 05.10.2021).
4. **Борисенко В. В.,** Гагіна Н. В. Діалог у контексті сучасної освітньої парадигми. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 124. С. 8–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_124_4.
5. **Євтодюк А. В.** Аксіологічні засади сучасної системи освіти України. *Педагогічний пошук*. Луцьк, 2014. № 2. С. 12–15.
6. **Павлова О. Г.** Аксіологічні основи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 78. С. 169–172.
7. **Павлова О. Г.** Педагогічні умови формування професійної мотивації до педагогічної діяльності у майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Глухів, 2019. 22 с.
8. **Сластенин В. А.,** Чижакова Г. И. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособие для высш. пед учеб. заведений. Москва : Академия, 2003. С. 92.
9. **Freire P.** *Pedagogy of the Oppressed*. N.Y. : The Continuum International Publishing Group Inc, 2005.
10. **Wegerif R.** *Dialogic, education and technology. Expanding the space of learning*. University of Exeter, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/248663573_Dialogic_Education_and_Technology_Expanding_the_space_of_learning (дата звернення: 15.10.2021).

References

1. **Andrushchenko, V. A.,** Andrushchenko, T. V., & Saveliev, V. L. (2017). *Konstytutsializatsiia osvithnoho prostoru Yevropy: aksiolohichniy* [Constitutionalization of the educational space of Europe: axiological]. Kyiv: «MP Lesia» [in Ukrainian].
2. **Andriushchenko, V. A.** (2008). *Tsinnisnyi diskurs v osviti* [Value discourse in education]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine*, 1 (28), 3-5 [in Ukrainian].
3. **Astashova, N. A.,** Bondyrev, S. K., & Smancer, A. P. (2018). *Razvitie aksiosfery budushchego pedagoga v dialogovom prostranstve sovremennogo obrazovaniya* [Development of the axiosphere of the future teacher in the dialogue space of modern education]. *Obrazovanie i nauka – Education and science*, 7. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-aksiosfery-buduschego-pedagoga-v-dialogovom-prostranstve-sovremennogo-obrazovaniya>

obrazovaniya (Last accessed: 05.10.2021) [in Russian]. **4. Borysenko, V. V., & Hahina, N. V.** (2015). Dialoh u konteksti suchasnoi osvitoi paradyhmy [Dialogue in the context of the modern educational paradigm]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, 124, 8-10. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_124_4 [in Ukrainian]. **5. Yevtodiuk, A. V.** (2014). Aksiolohichni zasady suchasnoi systemy osvity Ukrainy [Axiological principles of the modern education system of Ukraine]. *Pedahohichni poshuk – Pedagogical search*, 2, 12-15. Luts'k [in Ukrainian]. **6. Pavlova, O. H.** (2020). Aksiolohichni osnovy profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Axiological bases of professional training of future primary school teachers]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*, 78, 169-172. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian]. **7. Pavlova, O. H.** (2019). Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi motyvatsii do pedahohichnoi diialnosti u maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Pedagogical conditions of formation of professional motivation to pedagogical activity at future teachers of initial classes]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Hlukhiv [in Ukrainian]. **8. Slastenin, V. A., & Chizhakova G. I.** (2003). Vvedenie v pedagogicheskuyu aksiologiyu [Introduction to pedagogical axiology]. (p. 92). Moskow: Akademiya [in Russian]. **9. Freire, P.** (2005). *Pedagogy of the Oppressed*. N.Y.: The Continuum International Publishing Group Inc. **10. Wegerif, R.** (2015). Dialogic, education and technology. Expanding the space of learning. University of Exeter. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/248663573_Dialogic_Education_and_Technology_Expanding_the_space_of_learning (Last accessed: 15.10.2021).

Павлова О. Г. Розвиток аксіосфери майбутнього педагога в діалоговому просторі сучасної освіти

У статті розкрито особливості розвитку аксіосфери майбутнього педагога в діалоговому просторі сучасної освіти. Актуалізовано цілеспрямоване формування системи особистісно-професійної системи цінностей. Охарактеризовано педагогічну аксіологію. Визначено, що в основі педагогічної аксіології як науки про цінності освіти лежить конкретна педагогічна інтерпретація найважливіших функцій. Наголошено на необхідності формування ціннісного ставлення здобувачів освіти до майбутньої педагогічної професії.

Проаналізовано аксіологічно-смысловий потенціал освітнього простору. Розглянуто діалоговий простір, у центрі якого знаходиться діалог як унікальна системоутворююча складова. Обґрунтовано, що створення такого простору, який формує аксіосферу педагога, допоможе

вирішити питання якості освіти, реалізувати інтелектуальний, духовний та творчий потенціал особистості за допомогою побудови індивідуальної траєкторії розвитку суб'єкта освітнього процесу.

Ключові слова: аксіологія, аксіологічна сфера, цінності, професійна підготовка, майбутній педагог, діалог, діалоговий простір, професійна освіта.

Павлова Е. Г. Развитие аксиосферы будущего педагога в диалоговом пространстве современного образования

В статье раскрыты особенности развития аксиосферы будущего педагога в диалоговом пространстве современного образования. Актуализировано целенаправленное формирование системы личностно-профессиональной системы ценностей. Охарактеризована педагогическая аксиология. Установлено, что в основе педагогической аксиологии как науки о ценностях образования лежит конкретная педагогическая интерпретация важнейших функций. Отмечена необходимость формирования ценностного отношения соискателей образования к будущей педагогической профессии.

Проанализирован аксиологически-смысловой потенциал образовательного пространства. Рассмотрено диалоговое пространство, в центре которого находится диалог как уникальная системообразующая составляющая. Обосновано, что создание такого пространства, которое формирует аксиосферу педагога, поможет решить вопрос качества образования, реализовать интеллектуальный, духовный и творческий потенциал личности посредством построения индивидуальной траектории развития субъекта образовательного процесса.

Ключевые слова: аксиология, аксиологическая сфера, ценности, профессиональная подготовка, будущий педагог, диалог, диалоговое пространство, профессиональное образование.

Pavlova O. Development of the axiosphere of a future teacher in the dialogue space of modern education

The article reveals the peculiarities of the development of the axiosphere of the future teacher in the dialogue space of modern education. The purposeful formation of the system of personal-professional system of values is actualized. Pedagogical axiology is characterized. It is determined that the basis of pedagogical axiology as a science of the values of education is a specific pedagogical interpretation of the most important functions.

Considering this space as a context, and as a tool of the educational process, its axiological and semantic potential is noted, which is enhanced by the presence of dialogue space, in the center of which is dialogue as a unique system-forming component. The need to form the value attitude of students to the future pedagogical profession is emphasized.

The axiological and semantic potential of the educational space is analyzed. The dialogue space in the center of which there is a dialogue as a

unique system-forming component is considered. It is substantiated that the creation of such a space, which forms the axiosphere of the teacher, will help to solve the quality of education, realize the intellectual, spiritual and creative potential of the individual by building an individual trajectory of the subject of educational process; to ensure active interaction of equal subjects, their openness to new experiences, their understanding of the meaning of life and possible options for self-expression; and, finally, to create conditions for free, full-fledged involvement in the humanistic system of values, without violating the nature of educational activities.

Key words: axiology, axiological sphere, values, professional training, future teacher, dialogue, dialogue space, professional education.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2021 р.

Прийнято до друку 26.11.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Починкова М. М.